

מכללת הרצוג-גוש עזיון

ימי עיון בתנ"ך

בס"ד

בור חבל וסולם (שיעור מס' 39)

קייץ תש"ע

בור, חבל וסולם – הצלת ירמיהו ירמיהו פרק לח

א. סולמס

1. מנחם בולה דעת מקרא על ירמיהו לב, ב

וירמיהו הנביא היה כלוא בחצר המטרה – מטרה גזור משורש נ.ט.ר שענינו ש.מ.ר. חצר המטרה היא אפוא חצר המשמר, חצר שבה היו שומרים על האסירים שלא ימלטו... ואפשר שהאסירים הכלואים בחצר המטרה לא ישבו בתוך בנין אלא בחצר תחת כיפת השמים והיו חשופים לקור ולחום, לגשם, לשלג ולרוחות קשות.

2.

ירמיהו (ירמיהו לח)	יוסף (בראשית לו)
(ו) וַיִּקְחוּ אֶת יְרֵמְיָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר מִלְּקִיָּהוּ בֶן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחֹצֵר הַמְּטָרָה	(כד) וַיִּקְחוּהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה
וַיִּשְׁלְחוּ אֶת יְרֵמְיָהוּ בְּחַבְלִים	-----
וּבְבוֹר אֵין מַיִם כִּי אִם טֵיט וַיִּטְבַּע יְרֵמְיָהוּ בְּטֵיט:	וְהַבּוֹר רָק אֵין בּוֹ מַיִם... (רש"י: מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו)
(יג) וַיִּמְשְׁכוּ אֶת יְרֵמְיָהוּ בְּחַבְלִים וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ מִן הַבּוֹר וַיָּשֶׁב יְרֵמְיָהוּ בְּחֹצֵר הַמְּטָרָה:	(כח) וַיַּעֲבְרוּ אַנְשֵׁים מִדְּיָנִים סַחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְקְרוּ אֶת יוֹסֵף לִישְׁמַעֲאֵלִים בְּעֶשְׂרִים קָסָף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרַיִם:

3. פסיקתא רבתי פרשה כו

וישמע עבד מלך הכושי - ...ולמה נקרא שמו כושי אלא כשם שהכושי ניכר בעורו כך היה ניכר במעשיו הטובים בתוך פלטיריו של צדקיהו. בא אצל צדקיהו ואמר לו הוי יודע שאם מת ירמיהו בתוך הבור ניתנה העיר להשונאים. אמר לו צדקיהו: קח אתך שלשה אנשים והעלה ירמיהו מן הבור ובקושי העלוהו. נכנס עבד [מלך] הכושי לבית המלך והוציא משם בלאי הסחבות ובלאי מלחים והלך ועמד לו על הבור והיה קורא ואומר אדוני ירמיה אדוני ירמיה! אין קול ואין עונה. נתן ידיו בלבושיו וקרעם והיה בוכה והולך, וירמיהו היה שומע אלא שהיה מתיירא שמא יונתן הסופר הרשע היה. כיון ששמע (ירמיהו) קולו (של עבד מלך הכושי) בוכה אמר: מי הוא שקורא אותי ובוכה? אמר לו הוא עבד מלך הכושי חי אתה? הייתי סבור שאתה מת הרי החבל, הניחו תחל אצילי ידיך והמלחים ויעלו את ירמיהו מן הבור: .

4. מדרש שמואל פרשה ט

אמר ר' אבהו: בשעה שהלך עבד מלך הכושי להעלות את ירמיה מן הבור מהו אומר לו (ירמיה לח, יב)? שים נא בלואי הסחבות והמלחים וגו'. אמר לו ירמיה (לקב"ה): הלואי והוה לי סולם חד. אמר לו הקב"ה: סולם את מבקש?! אין לזקנתך בידי (אלא) חבל. לא כן כתיב (יהושע ב, טו) ותורידם בחבל בעד החלון? אף אתה - (ירמיה לח, יב) וימשכו את ירמיהו בחבלים.

5. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד/ב

איתיביה רב עינא סבא לרב נחמן: שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הן: נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה חנמאל ושלוס. רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה... ואמרי לה: ...דאיגירא ונסבה יהושע (שנתגיירה רחב ונשאה יהושע).

6. מדרש רבה ויקרא פרשה כט פסקה ב
אמר רבי ברכיה ור' חלבו ור' שמעון בן יוחאי בשם ר' מאיר: מלמד שהראה הקב"ה ליעקב שרה של בבל עולה ויורד של מדי עולה ויורד ושל יון עולה ויורד ושל אדום עולה ויורד. אמר הקב"ה ליעקב: אף אתה עולה! באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא ח"ו כשם שלא לו ירידה אף לי כן? אמר לו הקב"ה ואתה אל תירא אם אתה עולה אין לך ירידה עולמית **לא האמין ולא עלה**.
א"ר ברכיה ור' חלבו בשם רשב"י: ר' מאיר היה דורש (תהלים עח/לב): בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו - זה אבינו יעקב שלא האמין ולא עלה. אמר לו הקב"ה: **אלו האמנת ועלית עוד לא ירדת ועכשיו שלא האמנת ולא עלית עתידין בניך שיהו משתעבדין בדי' מלכויות בעולם הזה במסעים ובארנוניות ובזימיות ובגלגליות**. באותה שעה נתיירא יעקב אמר לפני הקב"ה רבשי"ע יכול לעולם? אמר לו (ירמיה ל/ט): ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק...

7. שפת אמת ספר דברים - לראש השנה - [שנת תרל"ב]
... במדרש כי הקב"ה הראה ליעקב הסולם ולא רצה לעלות וגרם גלות לבניו כו' ע"ש פ' אמור. כי כל אומה יש לה מקום מיוחד ויכולה לעלות כפי שיעורה. אבל בניי בחר יעקב אבינו להיות עליותינו עפ"י מעשינו. וממילא אין לזה שיעור ותכלית.
ומ"מ גם זה אמת כי לא נגרעו על-ידי זה ויכולין לצעוק להשי"ת להושיעם כפי שורשם אף כי לא יוכלו להשיג במעשיהם לפעמים. וזהו ענין התקיעות שצועקין בלי טעם רק לדבק בחלקינו קול קול יעקב כנ"ל:

8. חגי פרק א
(ז) **זה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרָכֵיכֶם:**
(ח) **עַל-יְהוָה וְהִבַּאתֶם עֵץ וּבְנֵי הַקִּיָּץ וְאָרְצָה בּוֹ וְאָפַקְדוּ (וְאָפַקְדוּהוּ) אָמַר יְהוָה:**

9. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כא/ב
אמר רב שמואל בר אינאי: מאי דכתיב וארצה בו ואכבד וקרינן ואכבדה? מאי שנא דמחוסר ה"א?
אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים.

10. זכריה פרק ח
(יט) **כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם הַשְּׁשִׁירִי יְהִי לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה:**

11. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח/ב
דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידיא מאי דכתיב כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה? קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה?!
בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום...

12. ריטב"א על מסכת ראש השנה דף יח/ב
... שהצומות הללו עיקר גזירתן היה על חרבן הראשון כל א' לעניינו כדמפרש ברייתא לקמן וכשנבנה הבית שני אמר הנביא כה אמר ה' (צבאות) צום הרביעי וכו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים כלומר שלא ינהגו בהם רק שיעשו אותם ימים טובים, ומ"מ מדקרי להו נמי לאחר הבנין צום ולא כתיב אשר צמתם כדכתיב בקרא אחרינא כי צמתם וספוד בחמישי, משמע שלא נתבטלו לגמרי ולא נעקרה לגמרי גזירה ראשונה ואע"פ שהיה ראוי שתעקר כיון שעל בית ראשון נגזרה והרי נבנה!
והטעם לפי שידועין היו שסוף בית שני זה ליחרב שיהא גלות זה שאנו בו ובנין בית שני לא חשיב להו כולי האי דלהוי נגזר הפרץ הראשון ולפיכך לא עקרו גזירתן לגמרי אלא אמרו כי בזמן שיהא שלום כלומר שישראל שרויין על אדמתם ובית המקדש קיים - יהיו לששון ולשמחה, ואם אין שלום - שביהמ"ק חרב ויש שמד על ישראל... שיהו צום גמור מגזירת נביאים הראשונים...

זכריה פרק ז, ד: **וְיָהִי דָבָר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי לְאֻמֵּי: (ה) אָמַר אֵל כָּל עַם הָאָרֶץ וְאֵל הַכְּהֻנִּים לֵאמֹר כִּי צַמְתֶּם וְסָפֹד בְּחֲמִישִׁי וּבְשִׁבְעִי וְזֶה שְׁבַעִים שָׁנָה הַצּוּם צַמְתֵּנִי אָנֹכִי:**

13. ירמיה פרק כג
(ה) **הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה וְהִקְמַתִּי לְדוֹד צֶמֶח וְצִדִּיק וּמְלֹךְ מִלֶּךְ וְהִשְׁפִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּאָרֶץ:**
(ו) **בְּיָמָיו תִּנְשָׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכָּן לְבִטָּח וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ יְהוָה צִדְקָנוּ:**
(ז) **לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חֵי יְהוָה אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:**
(ח) **כִּי אִם חֵי יְהוָה אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִם שָׁם וַיִּשְׁבוּ עַל אֲדָמָתָם:**